

anda Jaluk
Oriet + Rays
Gauher

এতি দুটি এমাবতি তব।

অবকান্ত বকরা

কল্লনা প্রকাশ

পানবাজাব

গুরাহাটী

প্রকাশক
শ্রীহিৰেন চৌধুৰী
কল্পনা প্রকাশ
পানবাজার
গুৱাহাটী

এই বইখন
প্ৰথম প্ৰকাশ ১৯৫৮
নং.

২ টকা মাত্ৰ

প্ৰচ্ছদ সজ্জা
শ্রীদিবাকৰ চৌধুৰী

মুদ্ৰক
শ্রীঅজিত কুমাৰ বন্দ্যোপাধ্যায়
বাণীলেখা প্ৰেছ
৭ বি, বামমোহন সাহা লেন
কলিকতা—৬

স্বগত :

মাথোন একেটি কথা ক'ম বুলি ভাবিছিলো তোমাক পৃথিবী
কত কথা কই গ'লো
তথাপিও এটিবাবো নোৱাৰিলো ক'ব সেই কথা
—সেই আদিম কথা।
হয়তোবা সেই কথা ভাবিছিল পৃথিবীৰ প্ৰথম মানুহে।
হেজাৰ ব'বাগী আহি সেই কথা ক'ম বুলি
গানে গানে বিচাৰিলে সোণৰ সোলেং
হেজাৰ শিল্পীয়ে আহি ক'লে সেই কথা
তুলিৰে—ভাষাৰে।

অনামী কবিৰ গানে পুৰণি প্ৰথম বাণী
বাৰে বাৰে শুनावহি
ভবিষ্যৎ জীৱন-মেলাত
হেজাৰো শিল্পীৰ স্বপ্ন
ৰূপ ৰঙ হেৰালেও
থাকি যাব পৃথিবীৰ মগ্ন-বুজীত।

আৰু মই ?
মইতো হেৰাই যাম
মোৰ আধাকোৱা কথা হয়তো হেৰাই যাব
ইথাৰৰ ভ্ৰষ্ট তৰঙ্গত।

সেই বাবে আজি মই সহজ ভাষাত
 কই দিওঁ যেন লাগে
 নেলাগে কবিতা হব
 স্তব পদশে তাক গান কবি নেলাগে তুলিব,
 এশাব্দী সহজ কথা সবল ভাষাত
 আজি মই কই যাওঁ
 হে পৃথিবী ভালপাওঁ তোমাক সঁচায়ে
 —তাৰ বেচি আৰু একো নাই।

সন্দেহৰ বহুমেঘ পাবহৈ দুখৰ নিশাত
 আজি মই এটি কথা কওঁ
 সহজ সবল সঁচা—
 ভালপাওঁ তোমাক পৃথিবী।
 দ্বিধাৰ ডাৱৰ বোৰে আমাৰ ই ভালপোৱা
 কৰি তোলে দুখেৰে সুন্দৰ।
 সন্দেহৰ ভ্ৰুকুটিৰ বেথা
 কষটি শিলত সিঘে
 কাঞ্চনৰ লেখা।

অকল আঙ্গিকৰ নিপুনতা বা ছন্দৰ বৈচিত্ৰতাৰ বাবেই নহয়—আন্তৰিকতাৰ
 গুণত নবকান্ত বৰুৱা অসমীয়া আধুনিক কবি সকলৰ অন্যতম শ্ৰেষ্ঠ কবি।
 কিন্তু সেয়ে নবকান্ত সম্পৰ্কে শেষ কথা নহয়। তেখেতৰ প্ৰকৃত পৰিচয়
 এতিয়াও আবিষ্কাৰ অপেক্ষাত আছে।

‘এটি ছটি এঘাট তৰা’ বিভিন্ন আলোচনীৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা নবকান্ত
 বৰুৱাৰ ন-পুৰণি কবিতা। ভাব সাম্যৰ প্ৰতি লক্ষ ৰাখোতে এই কবিতাবোৰ
 হয়তো কালানুক্রমে সজাব পৰা ন’গল।

সূচী

সন্ধ্যাৰ ৰেপচ'দি	৭
এন্ধাৰ বাতিৰ ইলিজী	৯
প্রার্থনা : আকাশৰ প্রতি :	মুকলিত ১২
ধূলিৰ কণাই ক'লে আকাশক	১৩
আমাৰ পৃথিবী	১৫
কৃপণ	১৬
অসম্ভব বসুন্ধৰা	২০
সন্ধি	২১
নবকত ডনজুৱান	২২
স্বনিমন্তিত	২৩
ক্ৰুচত ডনজুৱান	২৪
তেজীমলা	২৫
বশিষ্ঠত পিকনিক	২৭
চাওঁতালী নাচ	২৯
মনত পৰেনে অক্লান্তী	৩০
বোধিজ্ঞানৰ খৰি	৩১
পলস	৩৩
চকুপানী : ফাগুনৰ	৩৪
উভতি অহাৰ কবিতা	৩৭

সন্ধ্যাৰ ৰেপচ'দি

এটি, দুটি—এঘাট তৰা।

মৰা জোন উঠি আহে কবন্ধৰ পৰা

এতিয়াও গাত তাৰ লাগি আছে মাটিৰ কলুষ

শেঁতা পৰা দিনৰ কালিমা।

জোনে কিয় হাঁহে বেকা হাঁহি ?

ছবিৰ পাতত দেখা মিচৰৰ ফিংগাৰ হাঁহি।

হাঁহিবনে পৃথিবীৰ অন্তহীন বন্ধক ব্যঙ্গ কৰি
সেইদিনা

যিদিনাই পৃথিবীয়ে হেৰুৱাব ভিতৰৰ উম ?

মিচৰৰ বাতি....

মিচৰৰ বাতি বাক হয়নে কপালী ?

দানবৰ দৰে সেই পিৰামিড বোৰ

জোনাকত জানো ভাল দেখি ?

তথাপিও হয়তোবা জোনে হাঁহে

শেঁতা পৰা লাজ লগা হাঁহি

(অকণিমা বৰুৱাৰ হাঁহি)

দেখি হাঁহি উঠা হাঁহি

আকাশৰ ওচৰত পৃথিবীৰ গোপনীয় অভিযোগ বোৰ

জোনাকত উজলাই দিয়ে....

মিচৰৰ নেদেখা নিশাত

মাটি আৰু আকাশক হয়তো কৰিছে ভাগ

ক্ষীণ এটি সৰল বেথাই

মাজে মাজে আছে নেকি তাতো

একটানে আঁকি থোঁরা
জ্যামিতিৰ কিছুমান লব্ধ—মূৰত পাণ্ডৰি

মৰা জোন উঠি আহে কবৰৰ পৰা
মই শুই চাই বওঁ মিচৰৰ বালিৰ মাজত
ৰূপালী কোমল বালি
..... তথাপি চাহাবা ।

মৰা জোন উঠি আহে, আধা জোন
শিংলগা বেঁকা এটি জোন
বৰকাকতীৰ সেই কবিতাৰ জোন
গাত তাৰ কবৰৰ মাটি ।
আৰু মই শুই থাকোঁ
ক'লা মিচৰৰ সেই ৰূপালী বালিত
নীল নদী বহি যায় সময়ৰ দৰে
লাহে লাহে বহু আঁতৰেদি
মোৰ অজানিতে...

এদিন হেৰাব জোন জোনৰ হাঁহিৰ স'তে
নীল নদী সময়ৰ চুমাত শুকাব
তথাপিহে বহি যাব
অন্তহীন ক্ৰান্তিহীন এখনি আকাশ
(আমাৰ আকাশ ?)
সিও হাঁহি ।
(ম'নালিচা ছবি খন কোনে আঁকা ?)

* * * * *

ধাতি হ'ল—ভাৰতৰ ধাতি ।

এন্ধাৰ বাতিৰ ইলিজী

ইয়াত মানুহ নাই ।
সকলে অকলে মই এন্ধাৰ বাটত
নিজকে নেপাওঁ দেখা ।
....মই কোন অতীতৰ অশব্দীৰী অনুভূতি
ভবিষ্যৰ স্বপ্নেৰে উতলা

জীপ্‌চি কল্পনা মোৰ গুচি যায় সময়ৰ বাঘজৰী চিঙি....
চিন্তাৰ বিলাসে মোক ক'ব খোজে
হেৰোৱা দিনৰ এটা গোপন কাহিনী :
আমি হেনো আহি আছোঁ
যুগে যুগে ৰূপে ৰূপে
সলনিৰ সেতুৰ বুকুৰে ;
পৃথিৱীৰ আহে আহে
পাকে পাকে বিজড়িত
আমাৰ স্থিতিৰ শিৰা—

এই বাতি, এন্ধাৰত,
সেই মহা বহুস্তৰ ময়ো হেনো প্ৰকাশ প্ৰতিভা ;
সাৱিত্ৰী পৃথিৱী এ'য়া আমাৰ আপোন ।

নোৱাৰোঁ যে স্বীকাৰ কৰিব ।
আমি মাথোঁ গুচি গ'লো পৃথিৱীৰ বাটে বাটে
আমাৰ অঙ্গত তাৰ নেথাকিল কোনো অঙ্গীকাৰ ।
সময়ৰ পদধ্বনি আমাৰ স্নায়ুত আমি
শুনিছিলোঁ অবিৰাম
মৃত্যুৰ ঘড়ীত বজা আমাৰো আত্মাৰ ধ্বনি
সময়ৰ বুকু ফালি ফালি—

নুবুজিলে! একোকেই

...বুজিবব আছে জানো কিবা?

নিজব দামেবে আমি নোরাবিলো নিজকে কিনিব।

* * *

দোকানব আবচীত...সেয়া মই?

নিজকে লাগিল মোব ভীষন ধুনীয়া

ছচকুত শ্বেলীৰ অগনি

... (যাযাবব মানুহব প্ৰথম চিনাকী হ'ল

নিজব স্বপ্নব স'তে...সৃষ্টিব স্বপ্নব)

আবচীয়ে হাঁহি দিলে।

(এই হাঁহি দেখা নাই আগে)

....এক মূহূৰ্ত্তব বাবে বৰ্ত্তমান স্থিৰ হৈ যায়

স্নায়ুয়ে স্নায়ুয়ে মোব বাজি উঠে

কত মৰা সভ্যতাৰ

কংকালব

হাড়ব

কড়্‌ড়ং!

মৰি যোৱা শতাব্দীবোৰব দেহ

উঠি আহে

সময়ব কবৰব পৰা

ভীষন মাজত মই ডুবি যাওঁ....ডুবি যাওঁ

ভাঙি চিঙি শেষ হৈ যাওঁ "

মই নাই। মই আৰু নাই।

আবচীয়ে আকউ হাঁহিলে।

এইবাব বুজি পালোঁ; কলে মোক :

"তুমি আছা, তাকে তুমি খুব বেচি ভাবা

মোব হাঁহি সেইহে দেখিলা

গুচি যোৱা—গুচি যোৱা

তোমাৰতো আছে বাট জটিল তৰ্কব দৰে

সেই বাটে গুচি যোৱা

ভীৰ নকৰিবা।

মোব আছে পাণ্ডুলিপি বহুত হাঁহিব

বহুতৰ বাবে

তুমি যোৱা...

নহলে মোব ই হাঁহি সিহঁতেতো নপঢ়িব

তোমাৰ পিচতো আহি

পৃথিবীৰ বাটে বাটে

গুচি যাব যি বোব মানুহ।

তুমি যোৱা গুচি যোৱা

তোমাৰ পুতলা হৈ সিহঁতেতো নোৱাৰে সজাব

জীৱনৰ যাদুঘৰ

তুমি যোৱা...তুমি যোৱা...গুচি যোৱা....."

* * *

গুচি আহোঁ

আবচীৰ ফালে আৰু ঘূৰি চাওঁ—সাহস নহল।

* * *

"গুচি যোৱা"

গীৰ্জাৰ ঘড়ীয়ে ক'লে বাতি এঘাৰটা।

সাৰাংশ—

স্নায়ুয়ে শিৰায় জ্বলে আমাৰ মৃত্যুৰ জ্বালা

সিহঁতৰো মৃত্যুৰ বেদনা

আমাৰ আগেয়ে আৰু আমাৰ পিচতো

পৃথিবীৰ বাটে বাটে যি বোব মানুহে

বিচাৰিলে, বিচাৰিব অৰ্থ জীৱনৰ।

প্ৰাৰ্থনা : আকাশৰ প্ৰতি : যুকলিত

আকাশ, তোমাৰ নীলা বঙ মোৰ ব্যাথাৰে
আৰু নীলা কৰি কৰুণ কদাৰ অপৰাধ
ক্ষমা কৰা আজি, নিৰাকাশ মোৰ জীৱনত
মোকে লই কিয় অৰ্থ গঢ়েহি মহা-জীৱনৰ সাঁথৰে ?
সেই জীৱনৰ মূল্যৰ বাবে মোৰ যে আকাশ শূণ্য
হে আকাশ, মোক আকাশ দিয়াহোঁ অকণি !

আকাশ, তোমাৰ সাধনা মোৰ জীৱনত
কৰোঁ অনুভৱ ; স্বপ্ননাড়ীৰ বচনাত
জাগি থাকে মোৰ আকাশ গঢ়াৰ ব্যৱধান ।
আকাশ তোমাৰ বহুত মূল্য
মোৰ জীৱনৰ মূল্যেৰে মই পৰা নাই দিব দাম,
মাথোন স্নায়ুত জাগে তোমালৈ কামনা ।
বাট হেৰুৱাওঁ । আমাৰ আকাশ কোঁচ খাই যায় ।
তথাপি শান্ত সাধনা চলে বাতি দিন । হে আকাশ, তুমি
আমাক দিয়াহি তোমাৰ আকাশ অকণি ।
মহাজীৱনৰ ইন্দ্ৰিত আমি সাৰ্থক কৰি তোলেঁ—
হে আকাশ—তুমি আকাশ পিয়াসী প্ৰাণৰ কামনা শুনা ।

১৯৫২

ধূলিৰ কণাই ক'লে, আকাশক

ধূলিৰ কণাই ক'লে আকাশক : হে আকাশ
তোমাৰ মেঘৰ চিঠি বহুত পঢ়িলোঁ ।
চিনি পালেঁ মোৰেই আখৰ ।

বাৰিষাৰ ডাৱত বিজুলীৰ পকোৱা আখৰে লেখে
মেঘদূত,
চিঠি জানো লেখে ?

টোপানিত, এগাক আকাশ তিতে লুণীয়া বৰ্ষাৰে ।

চিঠি দিয়া.....

মাথণী মাহীয়ে কোৱা হাঁহি নুঠা ধেমালীয়া কথা
ছগজ চিক্কৰ আবেদন
আধা ফাঁকি পুৰণি কবিতা
বাকী থিনি বানানৰ ভুল ;
অকলে হাঁহিব পৰা খুচুৰা হুখেৰে ভবপুৰ
কোমল, চপল
কিশোৰী প্ৰিয়াৰ চিঠি দিয়া.....

চিঠি দিবা, শেষ চিঠি ?

নীলিমাৰ, শূণ্য লেফেফাৰ চিঠি
অযুত তৰাই যাব ঠিকনা লেখিব পৰা নাই
সেই মৌনতাৰ চিঠি দিবা ?

তাত আছে মোৰেই খবৰ ।

এইবাব চিঠি পঢ়া
 আলফুলে ঘূৰি ফুৰা
 চিৰকল্প শিশুটিৰ জটিল মনৰ দৰে
 স্বপ্নত ওপঙি ফুৰা, শব্দতৰ বৰাগী ডাৱৰ, যাৰ
 চকুলোৰ সমলো নেথাকে,
 তাৰ চিঠি পঢ়া।
 চিনি পাবা হে আকাশ তোমাৰে আখৰ।
 ধূলিৰ কণাই ক'লে আকাশক।

১৯৫৫।

আমাৰ পৃথিৱী

আমিতো নেপালোঁ হায় পৃথিৱীৰ প্ৰথম যোৱন,
 অধ্যায় সেউজী স্ৰব্ধি।
 নুগুনিলোঁ নক্ষত্ৰৰ পাখিৰ স্পন্দন।
 আমাৰ তবাই মাথোঁ আকাশকে পোহৰ কৰিলে,
 তলত উচুপি ব'ল
 অন্ধকাৰ পৃথিৱীৰ স্বপ্নাতুৰ ক্ষয়িষ্ণু কংকাল।

সত্ৰাটিৰ তাজৰ সাপোন
 নতুন পৃথিৱী সৃষ্টি প্ৰমেথিউচৰ
 কীটচৰ তৰল উচ্ছাস দেখি জীৰ্ণ ফুলদানী
 গ্ৰীক ভাস্কৰ—
 আমিতো গুনিলোঁ তাত
 বহুস্তৰ স্বপ্ন-গঢ়া প্ৰকাণ্ড প্ৰলাপ!
 'স্বৰ্গৰ সপোন আহি মাটিৰ মহিমা স'তে মিলি'
 নৰচিলে উৰ্বশী আমাৰ
 আমাৰ উৰ্বশী হায় ডুব গ'ল লোণময়
 সাগৰৰ বুকুত।
 আমি পালোঁ পৃথিৱীৰ অন্তিম দিনৰ ক্ষুধা
 আৰু
 অনাগত উষাৰ সপোন।
 ভৰিৰ তলৰ এই অনুৰ্বৰ মাটি ডোখৰেই, ব'ল মাথো
 আমাৰ পৃথিৱী;
 ভূগোলৰ অৰ্থহীন আঁক-বাঁকবোৰো
 হয়তোবা হব পাৰে।

১৯৪৩।

কৃপণ

'The Earth : that is sufficient'—Whitman

তুমি মোক ক্ষমা কৰা হে পৃথিবী
মই যে কৃপণ
তোমাৰ সকল দান গ্ৰহণ কৰিও
তোমাক যে সঁচাকৈয়ে
ভালপোৱা নাই,
অকুণ্ঠ স্বীকৃতি মোৰ :
মই অকৃতজ্ঞ ।

দেখিছোঁ, আঁকিছোঁ ছবি আহাটৰ চকুলোৰ
তোমাৰেই মেঘৰ বুকুতে
তোমাৰ নদীয়ে খোজে গুনাৰ জীৱন গীতি
বিজ্ঞানে যি ক'ব পৰা নাই,
অথচ তোমাৰ দান বিপুল চেনেহ
কৰি যাওঁ মাথোঁ অস্বীকাৰ :
.....মই তো নহওঁ কোনো এই পৃথিবীৰ
সউ নীলা আকাশৰ
কোনো এক নেদেখা দেশত
বাট চাই আছে যেন
মোৰ প্ৰিয়া, প্ৰিয়া, মোৰ প্ৰিয়া
মোৰ ঘৰ
মোৰ ভালপোৱা ।

*

মগ্নচেতনাই মোক আনি দিলে হুঁৱা ময়া সেউজীয়া ছবি
তোমাৰেই—হে পৃথিবী,

সেউজীয়া পৃথিবীৰ আদিম অৰণ্য
মই তাৰ আদিম মানুহ !
ডাইনাচৰৰ সতে মোৰ যুদ্ধ অবিৰাম
(সভ্যতাৰ সৃষ্টিৰ সংগ্ৰাম ?)
সেউজীয়া ছবিত মেঘৰ তেজৰ টোপাল
সভ্যতাৰ আদি অলিপনা ।
মোৰ মন্ত হু হুংকাৰ সভ্যতাৰ বিজয় উল্লাস !

.....বৃদ্ধীৰ স্বপ্ন ভাঙে,
বিক্ষিপ্ত প্ৰাণলৈ মোৰ কেনিবাদি ভাঁহি আহে
এটি স্মৃতি—এটি বাণী—এটি কোমলতা :

দুৰ্বল দুৰ্বল মই মই যে অক্ষম
ক'ত মোৰ জীৱনৰ আদিম উগ্ৰতা
শক্তি হীন মোৰ ভাল পোৱা !

হঠাতে বুজিলোঁ প্ৰিয়া, হে পৃথিবী
মই যে কৃপণ
মই লোভী মহাজন
তোমাৰ ৰূপেৰে মই অৰূপৰ বিলাস কৰিছোঁ
মনৰ মুকুতা মোৰ লুকুৱাই থৈ
আকাশৰ অন্তহীন লীলাৰ বুকুত
পঙ্খ কল্পনাৰ সবগত
কোনো এটি নেদেখা তৰাত
পৃথিবীৰ স্পৰ্শ যত নাই !

হঠাতে বুজিলোঁ আজি
অত দিনে যত পালোঁ, সেয়া মাথোঁ
একাজলি সাগৰৰ ফেন

মোৰ ক্ষুদ্ৰ সীমাৰ সিপাৰে

তুমি আছা বিপুল পৃথিবী

অজ্ঞাত বহু

—মাটিৰ সাগৰ !

মিছাকৈয়ে কবি মই ।

পৃথিবীৰ প্ৰথম প্ৰেমিক ?

মোৰ মায়া নাই মোহ নাই নাই

নাই ভালপোৱা

উৰণীয়া পখিটিৰ জিহণিৰ নীড় নাই

মাথোন আকাশ,

অন্তৰ্দৰ উপগুপ্ত মৰি ভূত হল

দৰিদ্ৰা দুখীয়া বুলি, বোগী বুলি

অহিলো আঁতৰি

আকাশলৈ তৰাতৰ ওঠ ছটি তুলি ।

* * *

অমৃত মথোঁতে যদি বিৰিঙে গৰল

তাৰ বাবে একো দুখ নাই

নোলায় চকুৰ পানী মোৰ পিয়াহত যদি

চেনেহৰ সাগৰ শুকাই ।

প্ৰেমৰ জাহ্নবী আহি ধুৱালে জীৱন

তথাপিও নুগুছিল ক্লেদ

অমৃতৰ পৰশতো নহলো অমৰ—এই মাথোঁ ।

এয়ে মোৰ খেদ !

পৰশমণিয়ে মোক নোৱাৰিলে কবিলে সোণালী

মোৰ কালিমাৰে মই

মণিটিকে কবিলোঁ মলিন

মই অন্ধ, মই দম্ভ, মই লোভী

মই যে কুপণ !

*

দূৰৰ বাঁহীৰ স্মৰ তথাপিও ভাঁহি আহে ?

ভাঁহি আহে অন্তহীন সান্ত্বনাৰ স্মৰ !

....

অথচ সি যেন বিষ

সি মোৰ আত্মাৰ অপমান ।

*

হে পৃথিবী, এটা ভুল এদিন কৰিলা

এদিন দিছিলো আঁকি মানুহৰ কপালত

কবি বুলি প্ৰেমৰ তিলক

কপৰ সেতুৰে তাৰ সৰল বিশ্বাস

টানি নিব খুজিছিলো

অকপৰ সপোনপুৰী লৈ

স্বৰ্গীয় অতৃপ্তি তুমি ধৰিছিলো অধৰত তুলি ।

দুখৰ নিশাত আজি, হে পৃথিবী

কৰা মোক নীলকণ্ঠ

পান কৰোঁ এই বিষ

মাটি আৰু আকাশৰ চিৰন্তন সিদ্ধ-মথনৰ,

পান কৰোঁ এই বিষ

মন আৰু মগজৰ অবিৰাম সিদ্ধ মথনৰ

কব যেন পাবোঁ হায়—“তোমাৰ প্ৰণয়ে মোক

অকণো দুৰ্বল কৰা নাই

মাথোঁ মোক মোৰে স’তে কৰিছে চিনাকী

হে পৃথিবী—মোৰ প্ৰিয়া

তুমি মোৰ প্ৰিয়া.....”

অথচ পৃথিবী

মই যে কুপণ ।

অসম্ভৱ বস্তুৰূপা

অসম্ভৱ বস্তুৰূপা । তেজৰ তেলেৰে চলে
জীৱনৰ কল । অবিশ্রান্ত যন্ত্ৰণাৰ
অশ্লীল ঘৰ্ষৰূপা—আমাৰ স্থিতিৰ গান ।
স্থিতি মানে অক্ষম মৰণ ।
সময়ৰ বঁতৰৰ বীভৎস স্পন্দনে কাটে
আমাৰ স্থিতিৰ সূতা, সৰু সৰু অসংখ্য মৃত্যুৰে;
হেজাৰ হেজাৰ আধা-জীৱনৰ মণি
তাতে বুৰঞ্জীয়ে গুঁঠি যায়...

তাবেই কবিতা লেখে তোমাৰ কবিয়ে
সাহসিক বিলাসৰ কৰ্কশ উল্লাসো তাৰ
...জহৰ ঘামচি ভঙা অকণি আৰাম !
এবাৰ শিয়ৰে নোম । শেঁতাঁ পৰা আত্মীয়তা ।
এয়ে কবিতাৰ দাম । নিৰুপায় । এক মূৰ্ছৰ
কাব্য । মৰণৰ । মগজৰ । মৃত্যুৰ
অমৰ কথা জীৱনৰ ভীৰু গ্ৰহসন ।

সন্ধি

সন্ধি তোমাৰ স'তে
পৃথিবী, সন্ধি তোমাৰে স'তে
এটি কবিতাৰ প্ৰথম চৰণ হঠাৎ লেখিলে কোনে ?

সৃষ্টিৰ এই মহাকবিতাৰ
প্ৰথম চৰণ সেয়ে
তাৰ মিল বিচাৰি কিমান বাতিয়ে
লুমালে তৰাৰ চাকি
ঘূৰণীয়া জোন নাওখন হই
কিমান হেৰাই গ'ল—
নিলাজ বেলিয়ে কিমান পুৱাত
সিঞাৰি জোকাই
সন্ধিয়া পৰত লাজতে আঁতৰি ব'ল ।

কত শিল্পীয়ে
পাতাল খানিলে,
আকাশত উৰি
কতনো কবিয়ে
মানুহ মৰাৰ সাজিলে কল ।

* * *

আজি মনৰ দাপোন খনিত পৰিল
ৰূপৰ নহয়—তোমাৰ মনৰ ছাঁ
কেনি গ'ল মোৰ কেমেৰা-কলুষ দৃষ্টি
মোৰ বুকুতেই বিচাৰি পালে ।
তোমাৰ বিপুল অসীমতাৰ অকনমানি বং
হঠাতে বুজিলে ।
সেই কবিতাৰ দ্বিতীয় চৰণ ময়ো ।

সেইহে সন্ধি তোমাৰ স'তে
পৃথিবী
সন্ধি তোমাৰে স'তে ।

নবকত ডনজুরান

এইবোব ছোৱালীৰ টুকুৰা টুকুৰি এই মৰমবোবত হোৱা
ছুটি এটি গণিতৰ ভুল

এইবোব ছোৱালীৰ মনৰ মাটিত ফুলা

এপাহি ছপাহি বঙা টেঙেচিৰ ফুল—

বুটলি অমৰ কৰা স্বপ্নৰ পাবত

মোৰ, পাৰ হৈ যোৱা ভৱিষ্যত

আৰু

যি অতীত অহা নাই, তাৰ

বেদনা অপাৰ।

এইবোব ছোৱালীৰ নিজকে পোৱাৰ বাবে

সপোন উজাৰ কৰি দিয়া

হাতৰ মুঠিত কঁপা পাৰৰ বুকুৰ দৰে

এইবোব ছোৱালীৰ, ধুকধুক কঁপি থকা—

তালে তালে কঁপি থকা আলফুল হিয়া

তাতে যদি কেতিয়াবা

ছুটি মিঠা স্মৃতিৰে

স্বৰ সানি ভুল কৰিছিলোঁ—

তাৰ দাম চকুলোৰে দিলোঁ।

১৯-৫৫৬

অনিমন্তিত

হয়তো নহয় বন্ধু, সচাকৈয়ে আছে, মই জানো
শান্তিৰ অকনি এটি দ্বীপ—য'ত আছে বাট চাই
দেহত বসন্ত সাঁচি তোমাৰ প্ৰেমসী, যি অমৃত
আমাৰ নিশ্বাসে বিহ কৰি তোলা নাই—তাৰ
আশ্বাদ দিবৰ বাবে।

মই জানো, আছে বন্ধু,

মন আৰু মগজুৱে ঘোলা কৰা লুইতৰ

কোনোবা অংশতে আত্মাৰ মাজুলী আছে

তোমাৰ প্ৰেমৰ; য'ত, তোমাৰ প্ৰিয়াৰ কলাফুল

মিলি থাকে সবিস্ময় ফুল আৰু কুহুমীয়া

বদালি-উমত। জলা জলা গোন্ধসনা

চকুৰ পানীয়ে য'ত বাট দেখুৱায় সভ্যতাৰ

চাৰ্কাচত ব্যৰ্থকাম বহুৱা বোবকো....

তুমি যদি সহ কৰা

নবকপ্ৰবাস মোৰ শেষ হ'লে কেতিয়াবা

তোমাৰ আলহী হৈ ময়ো তাত

এদিন থাকিম—অন্ততঃ ছপৰ এটা—

কপোৱে নিশ্চয় কৰা বহাগৰ এটা ছপবীয়া।

পাখিলে কান্দিম। আৰু ঘূৰি আহি....

ঘূৰি আহি??

হায়, ঘূৰিযে আহিম!

ক্ৰুত ডন্জুৰান

জোঙা জোঙা আঙুলিত, হে নাবী তোমাৰ
বিধাতাই দিলে বাচি, পুৰুষৰ
সত্তাৰ অস্ত্ৰৰ অন্ধকাৰ—আবেগৰ আকৃষ্ট অৰণ্য—
আত্মাৰ আহাৰ হক বুলি ।
তাৰে পৰা যদি তুমি বাচি বাচি লোৱাহি বুটলি
প্ৰাত্যহিক তুচ্ছতাৰ গুল ছুটি আঙুৰৰ ক'লি—
তাৰে,
মৰমৰ বেহা চলে, তৃপ্ত হয় জীৱনৰ খুচুৰা গ্ৰাহক ;
—প্ৰেমৰ দেৱতা নিকপায় ।

ছায়াৰ বাধাই সঁচা ?
যি ছাঁয়া আতৰি যাব শেষ হ'লে এই বালিভাত ?
কাৰণ সূৰ্য্যই জানে :
প্ৰাণৰ সমুদ্ৰতীৰ ছায়াৰে আকীৰ্ণ কৰি
চামে চামে পুৰুষে নাবীয়ে
তৃপ্ত-প্ৰাণ মুঢ়তাৰে লেখি গ'ল বালিত আখৰ
এৰি থৈ এটি ছুটি বাদামৰ খোলা আৰু
আনন্দৰ ভাগকৰা খোজ

প্ৰেম ? সি যে উজাগৰ অবাধ আকাশ—
অনন্ত অপেক্ষা বাৰ
ঈশ্বৰৰ সপোনৰ বাবে ।

তেজীমলা

“হাতো নেমেলিবি ফুলো নিচিঙিবি
ক'ৰে গৰখীয়া তই,
মানুহে ফুলৰ চুবুৰে আদৰ
তেজী মলাহে মই ।”

* * *

হাতো মেলা নাই ফুলো চিঙা নাই
তোমাৰ নিষেধ আজিও মানিছো
আমাৰ গ্লানিৰ বোকাৰ কুসুম
আমাৰেই তেজীমলা ।

সাউদৰ সাধু শেষ হৈ বোৱা কিমান বছৰ হ'ল ?
মানুহৰ ঘৃণা মানুহৰ অসুৱাত
তেজ মঙহৰ তেজীমলা তুমি
ফুল হৈ ফুলি ব'লা ;
এদিনো আমাৰ ঈৰ্ষাকাতৰ নিদ্ৰাবিহীন
আউলী চুলিত
বুলাই নিদিলে হাত !

মানুহে ফুলৰ আদৰ জানিবা
আজিও বুজাকে নাই
কৃপণৰ দৰে তোমাৰ প্ৰীতিৰ
হিচাপ কৰিছো দাম
সেই বাবে গ'লা আমাক পাহৰি
আমাৰে জীয়াবী হৈ ?

মানুহৰ গ্লানি মানুহৰ দীৰ্ঘাৰ্ত
 ছাঁ জুইব দৰে আঁতৰি পলাল
 মাধুৰ দেশতে ব'লা চিবকাল
 সপোনৰ ফুল হৈ;
 আমি নিকপায়
 পৃথিবীৰ এই ঘিন আৰু অস্থায়ীৰে।

আমাৰ বনতো সৰিবানৈ তুমি এবাৰ ফুলি ?
 ভাল পোৱা যদি আমাৰ কাৰণে
 বয় চিৰ অনাগত
 প্ৰীতিৰ ধূপৰ স্তব্ধভিয়ে বচে
 কেৱল কুৰাঁলি জাল—
 দীৰ্ঘা আমাৰ তোমাৰ প্ৰেমেষে
 কৰা আৰু কুৎসিত ;
 ঘিন কখি মৰোঁ।
 দাপোণৰ নিজ ছাঁয়াৰ বীভৎসতা।

১৯৪৭

বশিষ্ঠত পিকনিক

সিফালে প্ৰথম সূৰ্য
 আইত পাতৰ পৰা টোপাটোপে ব'দ সৰি পৰে,
 ইয়াত সন্ধ্যাৰ ছায়া
 ঘাঁহৰ স্তব্ধ আৰু সৰু ছুটি লৰা-ছোৱালীৰে,
 মণিমালা,
 দৃষ্টিক দাপোন কৰা মোহ !

হয়তো সূৰ্যই সঁচা, এৰা খুব সঁচা
 আমাৰ সন্ধ্যাই তাৰ সত্যতাৰ চৰম দলিল,
 শিলৰ সত্যৰ বাবে
 সত্য মোঁ নিজৰাৰ ছন্দ সাৱলীল, মণিমালা,
 গতিকা সপোন কৰা মোহ।

বহুত ঘামৰ নৈ পৃথিবীৰ কাৰণে শুকাল
 বহুতো চকুৰ চাকি মগজৰ কাৰণে নুমাল
 তথাপি সাপোনবোৰে নেমানিলে কোনো পৰাজয়;
 এমেজ কিতাপ আৰু আদায় চিনেৰে স'তে
 হিচাপৰ বহীৰে পুৰোৱা
 জীৱিকাৰ দাবীৰ শেষত
 সত্য এই এদিনৰ ছুটি,

সত্য এই বেদনাৰ গোৰু অক্ষয়, মণিমালা,
 স্বপ্নক আপোন কৰা মোহ।

সিফালে গলক সূৰ্য।
 গলি গলি বননিত আঁকক আল্পনা।

সূৰ্যক কোমল কবি চক্ৰ নীলিমা চচ্‌মাৰে
স্বপ্ন-স্বপ্ন খেলোঁ আহা, মণিমালা,
ইয়াতে হুজনে ।

সিহঁতে খেলক তাতে ;
জুৰিব গতিৰ বেগে সিহঁতৰ ধমনীক কবক
উদ্বল,
ঘামৰ কণিকাবোৰ নমচিবা, মণিমালা,
সিহঁতৰ ছুগালত জিলিকক চাখিটা আপেল ।

১৯৫৫

চাওঁতালী নাচ

মাটিৰ বুকুৰ শিশু
পাহাৰৰ হাড়ৰ জীয়ৰী
ক'ত বাক সাগৰৰ সাপোন দেখিলি ?
হেৰ মোৰ মৰমৰ
খোঁপাত কেতেকী ফুল
ক'লা পাথৰেৰে গঢ়া চাওঁতালী গাভৰু ছোৱালী
ক'ত বাক সাগৰৰ সাপোন দেখিলি ?

সুৰৰ যাদুত কঁপে নিথৰ সাগৰ
নাই তাত ধুমুহাৰ দেওধনি নাচ ;
সাগৰৰ চউ বোৰ কৰিলি কোমল
তহঁতৰ দেহ সুষমাৰ সুষমিত
মাটিৰ বুকুত জাগে সাগৰৰ চউ,
মোৰ নেদেখা সাগৰ
তাৰ
সাপোনৰ চউ ।

সাগৰৰ চউ জানো ইমান লাগণা ?

১৯৪৫-৪৭

মনত পৰেনে অকল্পিত

বাৰিষাৰ বাতি তোমাৰ কবিক মনত পৰেনে
অকল্পিত,

সেমেকো পোহৰে পাহৰাই দিয়া
তোমাৰ খোঁপাৰ আবেলি-আবেলি গোক
মনত পৰেনে
অকল্পিত ?

জোনাকৈ ডাৱৰে, মৰমে বিবাদে, লুব্ধা কবিতা
আমাৰ মাজত ভগা সপোনৰ অতল বাধা
মনত পৰেনে
অকল্পিত ?

মনত পৰেনে, অকল্পিত,
ছববি বনত মুকুতাৰ মণি
চুলিৰ মেঘত লাহী আঙুলিৰ বহতো জোন,
(জোৱাৰৰ বাবে সাগৰ নাছিল !)
বৰফৰ দৰে চোঁটা পৰশতো
সি যে কি শান্তি !
অকল্পিত ।

অকল্পিত,
বহতো আকাশ পাৰহৈ অহা
ধুমুহা পখীৰ এটি লহমাৰ নীড় ?
বহতো সাপোন পাৰহৈ অহা
কেঁচা টোপনিৰ ভীষৰ মাজত
সেই এটা মাথো জাগৰ বাতি—
মনত পৰেনে
অকল্পিত ?

বাৰিষাৰ বাতি মনত পৰেনে
অকল্পিত ?

বোধিদ্ৰুমৰ খৰি

As long as there are fools in the world, there will be
hope—G. B. S.

পৃথিবীক কোনে ভাল পালে,
কাৰ প্ৰেমে কৰাটো কোনো চিন দিব নোৱাৰিলে
তাৰ

জমা খৰচৰ বহী লেখোঁতে অকলে
বিধাৰ বতাহ আহি উৰা বাতৰিৰে
মোৰ জীৱনৰ থিৰিকি কঁপালে ।
প্ৰদীপৰ শিখা নকঁপিল,

জীৱন গলাই জলা মমবাতি শিখাৰ মাজত
তোমাৰ শবীৰ জলে, অমিতাভ, জ্ঞান জলে ।
জ্ঞান স্থিৰ—মৃত্যুৰ বতাহে যাৰ শিখা নকঁপায় ।
জ্ঞান জলে । হেজাৰ বসন্ত পুৰি ছগাক চঞ্চল কৰা
মমৰ পোহৰ—মউমাখি গোলাপৰ প্ৰেমৰ ক্লীবতা জলে ।
জ্ঞান জলে । সিপাৰত

গছনীলা কুৰুৱা পাহাৰ জলে । জ্ঞান স্থিৰ ।
জ্ঞান ধুব । জ্ঞান মৃত্যু । নিজে নিৰ্বিকাৰ
তাৰ অখণ্ড শিখাই আমাৰ উশাহ পোৰে ।
প্ৰেম পোৰে । (পুৰণি ধূপৰ দৰে ধোঁৱাৰে কবিতা আঁকি
মায়া গঢ়ে—স্বৰ্ভা নিদিয়ে) স্মৃতি পোৰে ।

লাজ পোৰে প্ৰথম প্ৰিয়াৰ । ভোগালীৰ মেজি পোৰা

গৰখীয়া লৰাটিৰ

বহাগী সপোন পোৰে ।

শিশুৰ মুখৰ হাঁহি পুৰি কৰে বেলত হকাৰ ।

পোহবত শান্তি নাই ; অগ্নিত আশ্রয় নাই ;
মীহ পুৰি সোণ কৰা জীৱনৰ মেজিক, বঞ্চনা ।

আমাৰ কাৰণে যদি শান্তি আছে
আশা আছে—

চিৰশিশু মানুহৰ মহা মৃত্যুত ;
তামোলৰ পিকসনা আই তাৰ জখলা চুমাত ।
আমাৰ কাৰণে শান্তি
জীৱিকাত জীৱনৰ আৰীৰ সানিব খোজা এমুঠি মৰম ।
আমাৰ কাৰণে শান্তি
পোনাটি বুকুত লৈ
ভাগৰুৱা শেতেলীত
পকোৱা মুগাবে বোৱা লখিমীৰ ঘাম-চেচা ছাল ।

পলস

পলাশৰ জুই লুমাল এতিয়া । শাল আৰু চতিয়ন
বনত মানব দিনৰ অতীত বহাগৰ ধুমুহাৰ ।
কিমান সপোন সৰি গ'ল তাৰ কোনে বাখে খতিয়ন
কলঙ্ কপিলী দিছৰ পাবত ককাদেউতাৰ হাড় ।
বুঢ়ী আইতাৰ কলিজাত গজে বন নহৰুৰ ফুল ।
ডাৱৰে কি ক'লে : দিয়া আৰু দিয়া, নিঃশেষকৈ দিয়া
আলিৰ কানত গছ পুলি বোৱা—এটা হাইস্কুল খোলা,
পথিক প্ৰিয় যে সদায়ে বাটত, কাঢ়া ছটা হুগুনিয়া
উকথা পানীয়ে উটাই নিয়ক মৰা মকৰাৰ খোলা
আমাৰ পলসে সাকৰা কৰক কলঙৰ দুয়ো কুল !
আমাৰ নাতিৰ নতুন পামৰ নাঙলৰ সিৰলিত
আমি সাৰ পাম । সিহঁতে পঢ়িব আমাৰ জীৱাশ্মত
জাতিস্বৰ হাঁহি উঠা সাধু । সপোন অন্ধ যি গ'লিত
আমি থাকোঁ তাৰে নয়ানজুলিত সিহঁতৰ ভৱিষ্যত ?

চকুপানী : ফাগুন

মোকতো পোৱাই চিনি, মই যে ফাগুন ।

অকঁধা কবিত্ব স'তে চুপতি মৰাব বাবে

মোকতো বহুত বদনাম ।

চাদবৰ আঁচলেখে নিচান উকুৰা আৰু

ধূলিখে ছচকু ঢাকি

অচিনাকী বান্ধবীৰ প্ৰথম দেখাৰ মুহূৰ্তটো

খেলি মেলি কৰি দিয়া

মোৰ অতি জঘন্ত অভাস....

মোকতো পোৱাই চিনি, মই যে ফাগুন ।

শুকান পাতৰ চিঠি থিৰিকিৰে ময়েই বিলাওঁ ;

শুকান পাতত থকা খবৰৰ কথা মাথো

মোক নুসুধিবা ;

মই জানো, সেইবোৰ মই জনা উচিত নহয়...

মোকতো পোৱাই চিনি, মই যে ফাগুন, চিনাকী আপোন

মই যেন ধেমেলীয়া অতি দুষ্ট ল'ৰা এটা

বাইদেউৰ সখীয়েকে টফিৰে ভুলাই

দিয়ে পঠিয়াই

নতুন বন্ধুৰ অহা নহা খবৰ লবলৈ—

মই টুটু.....মই পোনাকণ

ময়েই ফাগুন ।

*

চিনি জানো পোৱা মোক, সচাকৈয়ে ?

মই যে ফাগুন ! মই

কেৱল নিশ্বাস আৰু ধূলি আৰু ধোৱালি বেলিৰ

আৰু বঙচুৱা সন্ধ্যাৰ জোনৰ

অন্ধকাৰ ।

মোৰ হুমুণীয়া লাগি জৰ থৰ তেজবোৰ ফাঁকু হৈ উঠে,

বেঙুনীয়া কুঁহি প'তে আমৰ ডালত

পোহৰৰ টোকে চকুপানী...

মোক জানো পোৱা চিনি ? ময়েই ফাগুন ।

শিমলু ফুলৰ সৌ পিয়লাত এপিয়লা বঙীন খবৰ

পলাশৰ আধাজলা জুইৰে তপত

(বন্ধুৰ ষ্টভত ক'বা যেন অতি মৰমৰ উমসনা কুহুমীয়া
চাহ এপিয়লা)

মই যাচো পৃথিবীক, অতীতপূৰ্বা এই পৃথিবীক ।

জাৰৰ ধেমালি শেষ কৰি, আহিবানে হে পৃথিবী

বন্ধুৰ ছৰাৰ-দলি অপেক্ষাৰে কৰিবা মধুৰ

চিৰদিনে চিনি পোৱা অচিনাকী প্ৰেমিকৰ বাবে—

মই যাব আনিছোঁ খবৰ ।

মই যে ফাগুন, হায়, মই মাথো খবৰ আনিব পাৰো

নতুন খবৰ বুলি হস্ততোৰা আনো মই

সনাতন আদিম খবৰ

যি খবৰ লেখা আছে বাৰিষাৰ চকুলোত

শব্দতৰ ব'ৰাগী মেঘত

হেমন্তৰ ঘোলা আকাশত

একেটি খবৰ সেই আদিতম প্ৰথম প্ৰেমৰ

বর্ষাৰ চকুৰ পানী হিম হোৱা কেইদিন হ'ল
 শব্দতৰ হাঁহি জানো উদগীয়া কহুৱা ফুলৰ
 আহেঁ আহেঁ এতিয়াও উৰি ফুৰা নাই ?
 উলৰ ব্লাউজে জানো এতিয়াও
 গাভৰুৰ আমনিৰ আৰাম নিদিয়ে ?...

ফাগুনে নেজানে একো
 জানে মাথো এটা কথা :
 স্মৃতি মানে আবন্তনি সমাপ্তিবিহীন
 স্বপ্ন তাৰ গতিপথ
 প্ৰেম তাৰে পৰিণতি যাৰ কোন আবন্তনি নাই ।
 একোকে হেৰোৱা নাই চিৰতমা পৃথিবীৰ প্ৰথম প্ৰেমৰ ।
 শীত আৰু বাৰিষাৰ, শব্দতৰ, হেমন্তৰ বিভিন্ন আকাশে
 তোমাৰ প্ৰেমেৰে লেখে বিশ্বৰ কবিতা,

মই যে ফাগুন মাথো—কেৱল ফাগুন
 মই তাত ছটোপা চিয়াহী আৰু ছখিলা কাগজ
 আৰু.....

উভতি অহাৰ কবিতা

পৃথিবীক কোনে ভাল পালে
 আৰু কোনে পাব পৰা নাই
 জঁৰাৰ কথাটি শিলে কাৰ প্ৰেম মিছা বুলি ক'লে
 তাববাবে, যুতিমলা,
 গুৰুত বনত বহা জিৰাটোৰো পাখি নকঁপিলে
 নেলাগে কঁপিব তেনে তোমাৰ আকাশ ।

সূৰ্য্য পৰিক্ৰমা শেষ কৰুপহু কোন সি গ্ৰহৰ
 কোন পাহু ঘৰমুৱা শেষ কৰি তীৰ্থ যাত্ৰা
 বহু ব্যৰ্থতাৰ—
 যুতিমলা, খবৰ নলবা তাৰ ।

এয়েই চিনাকী গাওঁ, কুৱলীৰ কাগজত
 জাপানী ছবিৰ মায়া বিজুলী বাঁহৰ ।
 বহুতো অতীত মনা পথাৰৰ বাটে বাটে
 উশাহ উপচি পৰা চিনাকী সৌৰভ
 বৰাব ফুলৰ আৰু তোমাৰ চুলিৰ আৰু সেমেকো নৰাৰ

উভতি যোৱাৰ বাট আমাৰ জন্মৰ পছলিৰে
 উভতি যোৱাৰ বাট আমাৰ মৃত্যুৰ পছলিৰে
 চিৰপ্ৰত্যাবৰ্তনৰ যাত্ৰী আমি,
 যুতিমলা, তোমাৰ প্ৰেমৰ ।